

Öt költő

A 60-as évek végétől figyelemmel kísérhető egy sokszínű fiatal költőgeneráció fokozatos beérkezése, térnyerése. A kritika megkülönböztetett érdeklődéssel regisztrálta ezt a folyamatot, hiszen e költőgeneráció minden eddigitől különbözik abból a szempontból, hogy e társadalom szülötte, e társadalom neveltje, nem csavarodik köréje a múlt ezernyi ágboga, iszalagja, nem viaskodik történelmi vétkek kínzó rémeivel, hanem kétlábbal a jelenben állva egy – a szocializmust spon-tán magáénak valló – ifjú nemzedék öntudatát, törekvéseit, vágyait, gondjait fejezi ki műveiben.

Baka István, Halmos Ferenc, Martin Endre, Pass Lajos és Sípós Áron költővé érlelődése is e folyamat része, ha nem is egyszerre és nem is együtt indultak. A 60-as évek végétől jelentek meg verseik az irodalmi folyóiratokban, az Első ének c. antológiában, az Universitas c. egyetemi antológiákban, a Mozgó Világban stb. Egyikük-másikuk már az első kötet megjelenése előtt áll. Verseiket olvasva az első kérdés, ami felmerülhet: – mi az a rokonság, ami e természetesen különböző költői utakat egybefogja?

A legszembeötlőbb a költői magatartás rokonsága. Ma, amikor egyre nagyobb divatja van a költői személyiség versből való kiiktatásának, amikor a közösségi indulat szinte esztétikai vétségnek minősül, amikor az intellektualizmus örve alatt a költők egy része elsorvasztja az eleven kapcsolatot, mely szubjektum és objektum között szükségképpen létezik, amikor a totalitás ürügyén a végtelenbe futnak a perspektívák, ez az öt költő vállalja a személyességet, a közösséghez tartozást, a közösség gondjainak belső élésével a közösséghez szólás igényét. Vállalja a konkrét valóság elemzését, egy lehető emberibb társadalom csakazértis hitét. Ez a költői magatartás különböző egyéni változatokban jelenik meg. Baka István oldott, füvekből, fákból felénk rémlő bujdosó-betyár keservétől Pass Lajos szenvedélyes önvallató számonkeresésig. Halmos Ferenc kétségbeesett mégiseitől Sípós Áron illúziótlan, groteszk tényyszerűségig, Martin Endre mindent befogadó és értelmező természetességig terjed a skála.

A fontosabb összekötőkapocs, amin e magatartásbeli rokonság tulajdonképpen alapul, a szemléletnek, a költői világképeknek lényegi rokonsága. A világkép lényegi elemeit a világnézet határozza meg, nem fogalmi értelemben, nem közvetlenül, hanem belső, pszichikus determináltságában. A leglényegesebb

pont, ami az öt költő világképében kulcsfontosságú, a valóság ellentmondásosságában való vállalása.

Az elmúlt évtized társadalmi-gazdasági fejlődésének ellentmondásossága, részben a külpolitikai viszonyok alakulása az ideológia szférájában is éreztette hatását, ezen keresztül a művészet, az irodalom régióban is életre hívott különböző alternatívákat. A kiábrándulás, a gyorsabb fejlődés irreális illúziójából teret nyitott még irreálisabb elgondolások meggyökerezéséhez, vagy elvezethetett egyfajta rezignált pesszimizmushoz, amely a költői világképekben igen sokféleképpen realizálódott. E költők viszont – verseik tanúsága alapján – olyan költői szemlélet jegyében alkotnak, mely kritikáját változatlanul a szocialista perspektívára mint egyedüli lehetőségre alapozza. A szocialista perspektíva a valóban emberi lét feltétele mint a legindividuálisabb érdek van jelen verseikben, s így társadalmi a szó legtágabb értelmében. „Éhes vagyok. S nem laktat a vendégeskedés, ha naponta is.” – írja Pass Lajos versében, s e helyét nem leő nyugtalan-ság feszül ott a többi versben is. E versek „témája”, ha úgy tetszik – egy hiány tudatosulása, tudatosítása. Halmos Ferenc írja Láttelelet c. versében: „a megnevezhetetlen kór / megállapítható”. E versekben a diagnózis könyörtelen, de mégsem pesszimista. Mert a hiány realitása egyben a hiány megszüntethetőségének realitása is. Egy állapotot mutatnak fel ezek a versek, de ez az állapot soha nem emberektől független, változtathatatlan állapotként ábrázolódik. Martin Endre Vársár c. versében például a felmutatott állapot egyszerre elfogadhatatlan és szükségszerű, ugyanakkor az egyetlen lehetőség is amin keresztül és csakis azon keresztül utat törhet, megvalósulhat az emberibb lét. A versek szubjektív hitelét az ellentmondások személyességéle, ezen keresztül vállalása biztosítja.

Divatos dolog manapság a költészet társadalmi funkcióját – melyet egy időben sajnos valóban lejárattak – megkérdőjelezni. Martin Endre ars poetica értékű versében (Manifestum) a következőket írja:

„Nem szervezkedik, de mozdít
a vers
hogy jobb éhen
mint hitetlen élni
hogy lehetőségeid
hatásait vedd kezvedbe
Szakadatlan szorítsd
ha kell a vérig.”

Mind az öt költő ennek a gondolatnak jegyében alkot.

Ha arra a kérdésre keresünk választ, vajon a magyar költészet palettáján hol helyezhetők el ezek a költők, kiknek a hatása érződik verseikben, a legősibb ősként József Attilát kell megemlíteni. Az újabb irodalomból Ladányi Mihály, Váci Mihály hatása a legerősebb. Természetesen ezek a hatások gondolati, szemléleti jellegűek, nem a stílusban, a képi világban érethők tetten. Sok szállal fűződnek ugyanakkor a fiatal költészet elkötelezett vonulásaihoz is, azokhoz, akik szintén szocialista perspektívából, közösségi indulattal, az ellentmondásokat vívódva-vállalva építik költői világukat.

Azok közé tartoznak a fiatal költészetben belül, akik a magyar költészet egyik legértékesebb hagyományát viszik tovább.